

Zvonimir Dujmović
Policijska akademija
Visoka policijska škola

Neka kriminološka obilježja počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničkih krađa u relacijama s načinom izvršenja djela

Priredila: doc. dr. sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Fakultet za defektologiju
 Odsjek za poremećaje u ponašanju

Zvonimir Dujmović je 21. lipnja 1996. godine, na Fakultetu za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, obranio doktorsku disertaciju pred Povjerenstvom u sastavu: dr. sc. Ljiljana Mikšaj - Todorović, docent Fakulteta za defektologiju u Zagrebu (predsjednica Povjerenstva), dr. sc. Mladen Singer, redoviti profesor Visoke policijske škole MUP-a RH, dr. sc. Berislav Pavišić, redoviti profesor Pravnog Fakulteta u Rijeci, dr. sc. Milko Mejovšek, redoviti profesor Fakulteta za defektologiju u Zagrebu i dr. sc. Slobodan Uzelac, izvanredni profesor Fakulteta za defektologiju u Zagrebu.

Zvonimir Dujmović rođen je 01. 02. 1951. godine u Splitu, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je pravo na Pravnom fakultetu u Splitu 25. 12. 1973.

Od 14. 02. 1974. radi na kriminalističkim poslovima u tadašnjem SUP-u Split.

U nastavi na Višoj i Visokoj policijskoj školi sudjeluje od 1977. godine, najprije kao asistent, a zatim kao predavač iz nastavnih predmeta: Kriminalistička taktika, Kriminalistička metodika, Metodika istraživanja imovinskog kriminaliteta, Situacijska kriminalistika.

Poslijediplomski studij iz kaznenog prava završio je na Pravnom fakultetu u Beogradu, obranivši 1984. godine magistarski rad na temu: Metodika otkrivanja i utvrđivanja krivičnih djela silovanja.

Od 1990. godine upisan je u registar istraživača u znanstvenoistraživačko zvanje: istraživač-suradnik u znanstvenom području: pravo pod matičnim brojem 172714. U razdoblju od 1984–1996 bio je rukovoditelj Odjela za nakladničko-bibliotečnu djelatnost MUP-a RH., što je obuhvaćalo i poslove glavnog urednika stručnih časopisa Priručnik (od 1992 godine izlazi pod naslovom Policijska i sigurnost) i časopisa Izbor iz stranih stručnih časopisa, te posebnih izdanja MUP-a RH.

Njegov je posebni interes problematika imovinskog kriminaliteta, seksualnih delikata, problemi kriminali-

stičke kontrole i ustrojstvo i metode rada kriminalističkih operativnih odjela.

Uvodni dio disertacije sastoji se od šest podjelina, poredanih logičkim slijedom, čija je funkcija iznošenje relevantnih informacija i spoznaja o problemu koji se istražuje. U prvom se dijelu opisuje kazneno djelo razbojništva i razbojničke krađe kao zaseban pravni entitet. Dat je povijesni osvrt njegova razvoja i stanje de lege lata u odnosu na Krivični zakon Republike Hrvatske. Slijedi poredbeni osvrt u odnosu na kaznene zakonike Švicarske, Njemačke, Austrije i Italije, temeljem kojega se, u pogledu kaznenog djela razbojništva i razbojničke krađe, mogu utvrditi velike sličnosti ali i stanovite razlike kako u opisu kaznenog djela tako i u zapriječnim kaznama i kvalifikatornim okolnostima izvršenja djela. Iznesen je i sadržaj razbojstva u međunarodnim inkriminalcijama, s naglaskom na piratstvo, kao i raščlamba odnosa u kome se kazneno djelo razbojništva i razbojničke krađe nalazi s drugim na druga kaznena djela. U drugom se dijelu daju iscrpne informacije o stanju i kretanju kriminaliteta razbojstva i razbojničke krađe, kako u svijetu tako i na području Republike Hrvatske, s posebnim osvrtom na spol i dob počinitelja, kriminalni povrat, utjecaj alkohola, sudionništvo u izvršenju djela te žrtve ovoga kaznenog djela. Također je dat podroban prikaz stanja i kretanja ovih kaznenih djela u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 1990. do 1995. godine. U sljedeća četiri poglavlja sustavno se iznose dosadašnje spoznaje o onim kriminološkim obilježjima koja se podrobnije raščlanjuju u kasnijemu, istraživačkom dijelu rada. Potpoglavlje o obiteljskomu i socijalnom statusu počinitelja, temelji se na elaboraciji onih psiholoških i socioloških teorija za koje kandidat smatra da najbolje objašnjavaju razvoj delinkventnog ponašanja s elementima nasilja. Novija domaća i inozemna istraživanja čiji su rezultati opisani u ovom potpoglavlju, podupiru pojedina teorijska stajališta. Time je dat zadovoljavajući pregled dosadašnjih spoznaja na području obi-

teljskoga i socijalnog statusa počinitelja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe. Poglavlje koje se odnosi na osobni status počinitelja započinje pojmovnim definicijama krucijalnih termina, s posebnim osvrtom na ona obilježja osobnosti koja se najčešće istražuju u kriminologiji. Pri tome su detaljno elaborirani najvažniji problemi znanstvenog pristupa u istraživanju ovog područja: teorijski, metodološki i praktični. I ovdje se navode najpoznatije kriminološke teorije koje se bave odnosom osobnih obilježja počinitelja i izvršenja kaznenih djela. Naveden je, nadalje, niz rezultata suvremenih domaćih i stranih istraživanja na polju osobnih obilježja počinitelja razbojništva i razbojničke krađe. Sljedeće potpoglavlje odnosi se na obilježja ponašanja počinitelja razbojništva i razbojničkih krađa, što se u koncepciji poglavlja, u užem smislu, odnosi na druge poremećaje u njihovu ponašanju (osim izvršenja djela zbog kojega su u uzroku) kao i na raniju delinkventnu aktivnost. Rezultati brojnih domaćih i stranih istraživanja, navedeni u ovom potpoglavlju dokazuju su konstatacije da je riječ o počiniteljima kaznenih djela s dugotrajnom delinkventnom i prekršajnom karijerom, sklonima brojnim asocijalnim ponašanjima (posebice konzumiranju droga i alkohola). Posljednje i najobimnije poglavlje Uvoda raščlanjuje dosadašnje spoznaje o modalitetima izvršenja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe. Posebna pozornost autora na ovoj problematici razumljiva je jer je jedan od modaliteta izvršenja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe, upravo i osnovna varijabla u istraživačkom dijelu disertacije. Stoga se u ovom dijelu rada detaljno obrazlaže važnost izučavanja modaliteta izvršenja kaznenih djela općenito, a posebice onih koji su predmetom disertacije. U odnosu na njih, elaboriraju se sljedeći modaliteti izvršenja: stadij izvršenog djela, sudionništvo, mjesto izvršenja djela, stupanj organiziranosti prilikom izvršenja djela, vrijeme izvršenja i tipične posljedice kod žrtve. Zasebna se pažnja posvećuje važnosti ovih saznanja za policiju u smislu kriminalističke obrade razbojništva s jedne strane, ali i općenito za bolje preveniranje ovih kaznenih djela. Naveden je niz primjera (uglavnom iz strane literature) u kojima se opisuje kako su saznanja o načinu izvršenja djela direktno utjecala na preventivne postupke gradskih službi u nekim zemljama.

Temeljem uvodno navedenoga, autor konstatira da se stručna i znanstvena literatura, koja se odnosi na izučavanje kaznenih djela razbojništva i razbojničkih krađa, kao specifičnih imovinskih delikata s elementima nasilja, neravnomojno bavi različitim aspektima ove problematike. Rad u cjelini, ima za cilj prikaz stanja i kretanja, teritorijalne rasprostranjenosti, te nekih obilježja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe i njihovih počinitelja, kako u drugim zemljama tako i u Republici Hrvatskoj. Istraživačkim dijelom rada ciljalo se na detaljniju raščlambu brojnih obilježja počinitelja razbojništva i razbojničke krađe u Republici Hrvatskoj, koje karakterizira posebno visok intenzitet društvene opasnosti, što je vidljivo iz načina na koji je odabran uzorak. S druge strane, željelo se ispitati postoje li razlike u kriminološkim obilježjima počinitelja navedenih kaznenih djela, s obzirom na način primjene sile tijekom izvršenja djela. U tom smislu postavljeno je šest hipoteza u kojima se polazi od očekivanja da će se ispitanici razlikovati po: osobnim obilježjima, aktualnomu i ranijemu socijalnom statusu, po-

našajnim obilježjima, ranijemu delinkventnom ponašanju i ranijoj osuđivanosti te po (ostalim) modalitetima izvršenja kaznenog djela.

Poglavlje pod naslovom Metode rada, sadrži opis uzorka ispitanika, uzorka varijabli, načina prikupljanja podataka i metoda obrade podataka. Uzorak čini 327 ispitanika s područja Republike Hrvatske koji su se, u razdoblju od 01.01. 1980. do 30. 06. 1993. godine nalazili u kaznenom zavodu zatvorenog tipa, radi počinjenoga kaznenog djela razbojništva ili razbojničke krađe. Uzorak varijabli detaljno je opisan, a čitatelj se upućuje na prilog u disertaciji, gdje se nalazi cjelokupni Upitnik temeljem kojega su podaci prikupljeni. Što se tiče načina prikupljanja podataka, procjene rezultata ispitanika na zadanim varijablama izvršili su, za to posebno instruirani anketari (djelatnici kaznenog zavoda). Podaci su prikupljeni temeljem sudskih spisa, spisa koji se formiraju u Centru za psihosocijalnu dijagnostiku i u kaznenom zavodu, te statističkih i operativnih evidencija Ministarstva unutarnjih poslova. I napokon, što se metoda obrade podataka tiče, osim deskriptivne analize apsolutnih i relativnih frekvencija na kategorijama svake od navedenih varijabli, za izračunavanje relacija među varijablama, odnosno prostorima varijabli, uporabljene su: metoda analize tablica kontingencije i diskriminativna analiza, koje su ukratko opisane uz navode uporabljenih programa i njihovih autora.

U poglavlju pod nazivom Rezultati istraživanja i interpretacija, najprije se iznose deskriptivni podaci o kriminološkim obilježjima počinitelja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe, što je bilo dovoljno da autor konstatira, da neki od njih odgovaraju sličnima, dobivenima u stranim istraživanjima, neki su specifični, a neki čak nisu niti usporedivi s obzirom da se drugi autori nisu bavili sličnim aspektom istraživanja. Općenito, rezultati pokazuju da je kod ispitanika riječ o izrazito visokom udjelu onih osobnih obilježja koja se mogu smatrati negativnim prognostičkim čimbenicima, odnosno čimbenicima kriminalnog povrata visokog intenziteta djelovanja. Oni, nadalje, upućuju na visok stupanj opasnosti djela i počinitelja razbojništva i razbojničke krađe, koji se teško socijalno integriraju i koji su vrlo otporni prema raspoloživim metodama resocijalizacije.

Rezultati obrade podataka, na izvjestan su način, omogućili razlikovanje počinitelja s obzirom na način primjene sile u vrijeme izvršenja djela, iako ne sasvim u skladu s očekivanjima. Razlikovanje je bilo moguće po njihovim osobnim obilježjima i po (drugim) modalitetima izvršenja djela.

Što se tiče osobnih obilježja, na jednoj je strani bilo moguće zajedno promatrati počinitelje koji tijekom izvršenja djela uopće nisu rabili silu (zadovoljili su se samo prijetnjom) i one koji su uporabili vatreno oružje. Pretežito je riječ o osobama koje su (u odnosu na ostale počinitelje): zrelije dobi, bolje educirane, inteligentnije, religioznije, manje afektotimične, emocionalno stabilnije, češće kao ličnosti dominantne, ali i nešto češće imaju psihopatsku strukturu ličnosti.

S druge strane, po nekim se obilježjima zajedno mogu izdvojiti počinitelji koji su kazneno djelo razbojništva i razbojničke krađe počinili uporabom vlastite tjelesne snage ili uporabom hladnog oružja. Njihova sljedeća zajednička obilježja (u odnosu na ostale počinitelje)

češće su izražena: slabije su educirani, mlađe su kronološke dobi, slabije inteligencije i nisu religiozni. Diskriminativnom analizom posebno su identificirana sljedeća obilježja počinitelja koji su prilikom izvršenja djela koristili vlastitu tjelesnu snagu: nezrelost ličnosti, slabija opća educiranost, ispodprosječna emocionalna stabilnost i mlađa dob.

S obzirom na (druge) modalitete izvršenja djela, promatrane u odnosu na način primjene sile prilikom izvršenja djela, diskriminativna analiza omogućila je razlikovanje počinitelja na sljedeći način:

– počinitelji koji su tijekom izvršenja djela rabili vatreno oružje češće su od ostalih primjenjivali silu i činili djelo u grupi ili bandi. Njima je češće izrečena sigurnosna mjera o oduzimanju dozvole za držanje i nošenje oružja

– počinitelji koji su prilikom izvršenja djela rabili hladno oružje, češće od ostalih nisu činili razbojstvo jer bi im u pitanju bila egzistencija

– počinitelji koji su prilikom izvršenja djela rabili oruđe, češće su od ostalih, povređivali žrtvu koja živi na selu, a djelo izvršili na seoskom putu.

Dobivene je podatke autor valjano interpretirao, uz napomenu da nije pronašao srodnih istraživanja s čijim ih rezultatima mogao usporediti.

U Zaključnim razmatranjima, autor verificira hipoteze i osvrće se na značaj dobivenih rezultata, dajući vlastite procjene njihove uporabivosti u budućnosti. Riječ je, naime, o tome da su podaci skupljeni u vremenskom razdoblju prije i početkom domovinskog rata, a da statistike za posljednjih pet godina (dakle cjelokupno ratno i poratno razdoblje), koje su detaljno iznesene u uvodnom dijelu disertacije, pokazuju veliki odmak, kako u strukturi počinitelja, tako i u modalitetima izvršenja djela s posebnim naglaskom na njihovo naoružanje. Autor očekuje da će strukture veza među pojedinim obilježjima ostati relativno stabilnima, ali ujedno i porast razbojničkog kriminaliteta te fenomenološki, njegovu pogoršanu sliku, posebice s obzirom na stupanj organiziranosti. Ovo se objašnjava opisom širega društvenog konteksta, odnosno utjecajem makrosocijalnih čimbenika na stanje, kretanje i strukturu ove vrste kriminaliteta. Unutar tog konteksta, međutim, prema autorovom mišljenju, ujedno leži i jedina šansa za učinkovito preventivno djelovanje.